

STUBER ANDREA

Közveszély

■ SHAKESPEARE: JULIUS CAESAR ■

Úgy kezdődik a Julius Caesar közepesen érdekes kaposvári előadása, hogy egy háromfős takarítóbrigád – két, erősen sminkelt leány és egy létrás fiatalember – tisztogatja-maszatolja a vasfüggönyt. Az Ave Pompeius felíratot igyekeznek Ave Caesarrá átválttatni. Flavius és Marullus érkeznek, megdorgálják és elzavarják a mérsékelten buzgó dolgozókat. Amikor a vasfüggöny elindul felfelé, áll a létrán valaki. Még nem ereszkedett le a magasból. A hátát látjuk csak, de arról is leolvasható emberünk meglepetése, értetlensége, majd a felismerés, hogy ha a függöny eléri a megfelelő magasságot, ő el fog dőlni a létrájával. Amint erre rájön, már potyog is lefelé. Ez itt voltaképp emblematikus előképe Brutus históriájának. Ő ugyanígy jár. Mire észreveszi, hogy mi van, már zuhan is.

A függöny mögül élénk tárurolt kép azt a benyomást kelti, mintha a színen látható urak, mondjuk, kormánypárti születésnapot ünnepelnének a helyi Nemzeti Múzeumban, szűk családi és baráti körben. Khell Zsolt frappáns, egyterű díszlete mint antikvitást hozza képbe a korabeli Rómát. Körben a falakon ünnepélyes sejtelmességgel megvilágított reliefek, alájuk latin felirat gyanánt a szereplők nevét vésték. A negyedik felvonás első színében a három triumvir, Antonius (Kocsis Pál), Octavius (Gula Péter) és Lepidus (Kőrösi András) lefesti majd a nemkívánatos neveket, és szétveri e dicsőségfalat. Egyelőre azonban teljes pompájában díszleleg a helyszín, ahol a szolid, elegáns muri zajlik. Brutus felesége, Portia (Gubás Gabi) Cascával (Nagy Viktor) szalonzenére táncol. A fehér szmokingos Caesar (Kovács Zsolt) sakktábla fölött töprenkedik, a sportos Antonius pedig épp valami sportversenyen készül győzedelmeskedni – Lupercalia ünnepén történetesen a meztelelenül futás volt szokásban. Kisvártatva hat görll libben be, tálcán hozva a szerencsesütit. Ki-ki vesz magának egyet, s a benne talált papirosról leolvassa talán a jövőjét. (Van egyébként a teremben egy nyilván nemzetbiztonsági okokból bekapcsolt mikrofon.) A fekete szmokingos Brutus (Znamenák István) – kinek gömbölyű hasán búsan szűkülődik a zakó – ideges, majdhogynem dühös lesz a cetli láttán. Már ezt megelőzően is süttött bőlőle a feszültség. Alkalmasint rosszul áll a szénája. Talán nem jól sikerült a kampány, talán a választási eredmények nem kedvére valóak – mindenesetre láthatóan gondterhelt és elégedetlen. Ő lesz a zsarnokölő összeesküvők tisztelettől övezett vezére.

Ha visszatekintենék egészen az ókori Rómáig, akkor minimum ellentmondásosnak találnánk Brutus alakját és tettét – ámbár Shakespeare-nél sem egyszerű a

főszereplő képlete. Amilyennek őt a történetírók lefestik, annak alapján elég mélyen lent kell elképzelnünk Rómát ahhoz, hogy Brutust erkölcsi magaslatokon lássuk. (Kétes kölcsönügyletek, zavaros szerep Caesar hatalomra jutása után – feljegyznek egyet s mást a krónikák.) Arról nem is beszélve, hogy szent célja, a köztársaság, amelyhez Caesar likvidálása útján kívánt eljutni, a birodalom akkori fejlettségi szintjén már túlhaladott államformának tűnt. De maradjunk csak a shakespeare-i hősnél. Ennél a becsületes, gáncs nélküli férfiúnál, aki „magasan ül a nép szívében”, s akit jó okkal szerveznek be maguk közé a puccsisták. S akinek egy jellemző, durcás megnyilatkozását most különösen élesen kihalljuk a kaposvári előadásból. A negyedik felvonásban, amikor a csata előtt Cassius és

Kovács Zsolt (Julius Caesar)

Brutus szép szavúán, mégis ócskán veszekszenek. (Vörösmarty Mihály fordítása a szebb szavú persze, a mostanában használatos Illés László-féle változat nyilván kevésbé zengzetes, de őrzi a szöveg verbális méltóságát.) Brutus a szemére hányja Cassiusnak, hogy nem küldött pénzt a katonái ellátására, amikor kért tőle. Ő maga ugyanis nem képes galádul pénzt szerezni, parasztokat sanyargatni, lopni, harácsolni. Tegye ezt meg helyette a jó barát, Cassius sógor, akit voltaképp korruptnak és karrieristának tart. Cassius imánsának már úgyis mindegy – gondolhatja magában a népszerűségi lista élén álló Brutus.

Rusznay Gábor rendezésében nem államférfiak a *Julius Caesar* hősei, hanem csak politikusok. Önös érdekűek, mint Kelemen József Cassiusa, aki nem attól vörösödik el, hogy a szemére vetik megvesztegethetőségét. Ha meg nem öncélúak, akkor gátlástalanok, mint Kovács Zsolt elegáns, szemüveges, szilfid Caesarja, aki szemé villanásával kiadja a halálos parancsot, s embere hamarosan véres kezét törülgetve száll ki a liftből. (Mert egy mélybordó, aknába épített liftfülkét is tartalmaz a díszlet. E felvonó, úgy tetszik, nemcsak emeletet, de pokol és mennyország között is szállít utasokat. És végtelenül leleményesen teremt kiválóan idétlen helyzetet Caesar megölésekor. A lemészárolt vezér – aki egyébként derekasan küzdött az életéért, egy álló hamutartót forgatva maga körül, akár egy eszköztét tévesztett kalapácsvető – olyanképpen terül el, hogy lába kilóg a liftből. Ettől az

Znamenák István (Brutus) középen és Kelemen József (Cassius) az előtérben

Klencsár Gábor felvételei

ajtó elakad, s huzamosabb ideig nyílik-csukódik eredménytelenül.) Ha pedig nem gátlástalanok a politikusok, akkor demagógok, mint Kocsis Pál mikrofonbúvóló Antoniusa. Rusznyáknál – amúgy igen jelentőségteljesen – nincs nép a színen. Egyetlen árva tömeg sem mozgolódik egyik jelenetben sem, a nagyszabású szónoklatok elhangzásakor mindössze a lármát, a zúgolódnást, a fogadtatás moráját halljuk. Kocsis tehát minden adandó alkalommal – Caesar vagy Brutus vesztekor, zsebre dugott kézzel – a mikrofonba bűg valami bombasztikus beszédet. (Itt jegyezném meg, hogy véleményem szerint felfedezhető némi szerkezeti, felépítési és lendületi hasonlóság Shakespeare *III. Richárdja* és *Julius Caesarja* között. S ha ezt a rokonságot elfogadjuk, akkor kétségkívül Lady Anna elcsábítási jelenetét tekinthetjük Antonius híres gyászbeszéde pandanjának.) Akire meg a fentiekben felsorolt tulajdonságok nem jellemzőek, az ügyetlen, rövidlátó és rossz taktikus. Lásd Brutust. Talán ha olyan rutinos kommunikációs szakértői volnának, mint Antonius, másképp alakulna Róma sorsa. Akkor biztosan figyelmeztetik, hogy semmi esetre sem hagyhatja szóhoz jutni maga után Antonius, mert a vetélytárs mediatizálni és tematizálni fog, s megfordítja a közhangulatot. (Ha ugyan kellett azon egyáltalán fordítani. Rusznyák ugyanis igen szemléletesre festi a győztes összeesküvők bizzar csoportképét. Béke, béke! – kiabálják, miközben diadalittasan és/vagy kényesen elstartják a testüktől Caesar alvadó vérében megmártott tenyerüket.)

De mit is akarnak ezek a politikusok, mi vezérli őket? Varga Zsuzsa vehemensen aggódó Calpurniája és főleg Gubás Gabi forszírozottan hisztérikus Portiája láttán élhetünk a gyanúperrel, hogy emez agilis férfiak talán azért vetik magukat a közéletbe, hogy addig is kívül legyenek a magánéletükön. Amíg a Forumon vagy a Capitoliumban vitakoznak és tanácskoznak, addig sem kell otthon lenniük az asszony mellett.

Mindenesetre nem szakadnak el teljesen a hétköznapi emberektől. Caesart nem ősz szakállú, vak jós figyelmezteti a fenyegető veszélyre („örizkedjél Martius idusától”), hanem egy kislány, aki elgurult pöttös labdája után szalad be a színre. S annak is van valami meghitt, családias jellege, ahogy Brutus – miután főzés közben oda konkludált, hogy Caesarnak meg kell halnia – az összesesküvőket fogadja, s kávépörkölés közben megtanácskozza velük a forradalmi teendőket. Szokatlanul hűvös a márciusi közepi éjszaka Rómában – kabátban, kalapban sereglenek be a házba a titkos látogatók. Egyébként is borzalmas éj ez. A szereplők természetesen tüneményekről és érthetetlen rettenetekről mesélnek. Rusznyák egy különös, misztikus, visszatérő képsorral utal erre. Fehérbe öltözött emberekből álló, lassan tipegő, furcsa halálmenet vonul keresztül időnként a színen. Tagjai olykor egyenként bukkannak fel a tér különböző pontjain. Hol a halott Caesar villan fel a bejárati ajtó üvege mögött, hol Portia szellemalakja énekel frivolan sanzont a liftben.

Az előadás második része avval kezdődik, hogy négy szemüveges férfi tanácskozik a térkép fölött. Aztán rövidesen csatatérre változik minden – ekkor a szereplők már egyformák: bőrkabátos emberek, akiknek fegyver lóg a nyakukban. Kísértetek és harcoló csapatok váltják egymást a színen. A római idő elmúlt, átvitt értelemben és konkrétan egyaránt. A díszletfalon ugyanis eredetileg három kerek óra függött. Amelyekre Róma volt írva, annak nyomra veszett. A középsőn mutatók merednek, a bal szélsőn látható betűket pedig nagyon nehéz kiolvasni. Eleinte Pompeinek néztem – az se rossz –, de utóbb pontosítottam: Philippi. Cassius, Brutus és a többiek számára ott ér véget a történet. Octavius számára meg majd csak most kezdődik – amint erre az előadás végén legördülő vasfüggöny *Ave Octavius* felirata is utal –, bár Gula Péter Octaviusáról e pillanatban nehéz elképzelni, hogy a színdarabon túl